

“Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма...”: вобраз Бацькаўшчыны ў паэзіі Максіма Танка

Паэзія Максіма Танка заўсёды абуджала гістарычную памяць, ажыўляла крыніцы народнай творчасці, з’яўлялася глыбіннай асновай духоўнасці і мастацтва. М. Танк умела валодаў мілагучным і маляўнічым беларускім словам, умеў адчуць яго сапраўдны паэтычны сэнс, асацыятыўнасць і шматзначнасць. У розны час тэматыка, праблематыка, ідэйная скіраванасць танкаўскай паэзіі былі разнастайныя, але ўся яго творчасць прасякнута найвялікшай любоўю да Радзімы, якая была для паэта неад’емным ад чалавечага існавання паняццем, велічным і святым. Яно нават стала для яго культавым, якое паступова вырастае да духоўна-філасофскага канцэпту. Пра гэта сведчаць шматлікія вершы Танка: “Ёсць у сусвеце планета Зямля...”, “Вечер Радзімы”, “Божа мой шчодрасці...”, “Ёсць на маёй Радзіме...”, “Гэта зямля – нічым не прыкметная” і інш.

З самага пачатку сваю эстэтычную мисю паэт усведамляў як грамадзянскі абавязак служэння Бацькаўшчыне. Максім Танк яшчэ ў маладыя гады выразна адчуў, што “лірыка, як крыніца з зямлі, заўсёды бярэ свой пачатак з біяграфіі самога паэта” Таму непаважлівае стаўленне да ўсяго роднага азначала для паэта і адмаўленне яго паэтычнай існасці, самога яго таленту. “Вось чаму Максім Танк ужо ў давераснёўскія часы недвухсэнсоўна асуджаў “паэзію без радзімы”, з горыччу і кплівасцю гаварыў пра тых літаратараў, якія, называючы сябе рэвалюцыянерамі, саромеліся прызнацца ў любові да свайго роднага кутка, да сваёй хаты, сям’і, каб не палічылі іх абмежаванымі” [1, с. 133].

Радзіма для паэта не толькі прырода роднага краю, краса яго лясоў і рэчак, лугоў і палей. Радзіма – гэта найперш людзі, шчырыя і сумленныя працаўнікі, землякі пісьменніка, на якіх трымаецца свет. Максім Танк умее дакладна і дэталістаў тонка раскрыць іх няпросты лёс, паказаць духоўную прыгажосць. Усё, што звязана з народным жыццём, памяццю, народнай этыкай і мараллю, набывае ў яго вершах асабліва глыбокі сэнс (“Вучыўся ў іх плесці лапці, араць, засяваць загоны і з сосен, смалістых, гонкіх, трывалыя зрубы стаўляць...”). Талент паэта, яго моц і глыбіня, выявіліся ў вершах “Гісторыя вёскі Пількаўшчына”, “Вёска мая”, “Ля старой хаціны”, “Пра філосафаў”, “Сямейны фотаздымак”, “У гэты дзень” і інш., у якіх ён пераасэнсоўваў маральна-этычныя і духоўныя каштоўнасці, набытыя нашым народам. Так, у вершы “Гісторыя вёскі Пількаўшчына” паэт у жартаўлівай форме распавядае гісторыю сваёй вёскі, пачынаючы ад падзення антычнай Троі. Героямі верша “Пра філосафаў” з’яўляюцца мудрыя вясковыя філосафы: сусед Юрка, сталяр Марка, дзед Хведар і бацька, якія вучылі рабіць дабро, паважаць слова і песню, хлеб і дружбу:

Лепей жменя дружбы,
Як бочка золата.

Не кідай хлеб,
Каб ён цябе не кінуў [3, с. 326].

У шматлікіх танкаўскіх вершах (“Беларусь”, “Кожны дзень”, “Паэзія”, “Я піў рачную плынь кіпучую” і інш.) Радзіма атаясамліваецца з маці, жанчынай, песняй. Так, у вершы “Паэзія” Радзіма і маці – неадлучныя, як неадлучная ад іх і сапраўдная – патрыятычная і чалавекалюбная – паэзія:

Ты – кроў, што пульсуе па жылах,
Ты – сонца, якое
Прасторы святлом азарыла.
І без чаго, як без маці
Або без радзімы,
Ні нараджацца, ні жыць
На зямлі немагчыма [3, с. 366].

Беларусь у паэзіі Максіма Танка адхоўленая, раскрытая ў шматграннасці і разнастайнасці вобразаў. Гэта найбольш ярка выявілася ў вершы “Беларусь”, дзе Радзіма выступае і ўобразе сіраціны, і гаручай каліны, як сонца ўзнятага сцяга, дарогі жыцця, а таксама несмяротнай песні. У суровы ваенны час Беларусь становіцца партызанкай, якая дапамагае свайму народу:

Ты падыходзіш, партызанка,
Хадою ціхаю да нас.
Каму гаючы сон дасі,
У будучыню шлях пакажаш,
Каму паможаш пагасіць,
Развеяць сум на верасы
І чула раны перавяжаш [3, с. 84].

Своеасаблівым кодам да творчасці М. Танка можа служыць яго верш “Шчаслівы, што ляю цябе, Радзіма...”:

Шчаслівы, што пяю цябе, Радзіма,
І калі мо не на ўсе песні хопіць
Адмеранага лёсам часу, ведай:
Я дапяю іх, нават калі буду
Пясчынкай на тваіх шляхах бясконцых,
Сасной на нарачанскім узбярэжжы
Ці жаўруком – прадвеснікам жыцця [3, с. 140].

Верш жыццяцвярджальны, напоўнены светлымі колерамі і адчуваннем шчасця ад бяспрэчнай запатрабаванасці таленту паэта і ўсведамлення ім сваёй галоўнай эстэтычнай місіі – служэння Бацькаўшчыне.

У лірыцы М. Танка прысутнічае шэраг вобразаў, якія ў рознай інтэрпрэтацыі паўтараюцца ў многіх творах: зямля, дарога, вада, агонь, жыта, хлеб, Радзіма, песня, сонца, месяц, зоры, цымбалы, скрыпка, бубен і інш. “У

мастацкай палітры яны яднаюць час і прастору. Мастацка-вобразная сістэма, створаная М. Танкам, вылучаецца і касмаганічнасцю, і прадметна-побытавымі рэаліямі. Раўнапраўныя “суразмоўцы” паэта, побач з чалавекам, – нябесныя свяцілы, з’явы жывой і нежывой прыроды. Умоўна-асацыяцыйны падтэкст ствараецца з дапамогай метафарычнасці, здольнай паяднаць далёкае і блізкае, зямное і касмічнае” [2, с. 9].

Напрыклад, у вершы “О родная зямля!...” вобраз зямлі больш разглядаецца ў сферы духоўнай. Паэт параўноўвае зямлю з кнігай вечнага жыцця, бо ў ёй назапашана памяць цэлых пакаленняў, шмат слядоў гістарычнай даўніны:

О родная зямля!
Ты – кніга вечнага жыцця,
Не раз я плугам раскрываў
Твае старонкі-скібы
І вывучаў па іх
Тваю гісторыю,
Запісаную валунамі,
Крывей, агнём і потам [3, с. 118].

Як адзначае Л. Гарэлік, “умоўнаасацыяцыйныя рэаліі грунтуюцца на паняццях гістарычнай і побытавай канкрэтыкі. Валунны скіроўваюць увагу да ледавіковай эры, кроў, агонь, пот – сімвалы ваярскай і працоўнай дзейнасці чалавека цягам многіх стагоддзяў” [2, с. 9].

У мастацкай свядомасці М. Танка зямля з’яўляецца адным з самых значных топасаў. Асэнсаванне зямлі як стыхіі жыцця і космасу – вызначальная рыса натурфiласофii паэта. У яго творчасці мы назіраем “культывае стаўленне да зямлі, да прыроды, ён стварае своеасаблівую алегарычную аўтабіяграфію нацыі, у якой цела Маці-Зямлі – прастора этнічнай тэрыторыі – набывае сакральны сэнс і замацоўваецца праз надзвычай багатую сістэму вобразаў...” [4, с. 98].

У філасофскім вершы “Мой хлеб надзённы” паэт найперш звяртаецца да зямлі і гаворыць пра непасрэдную залежнасць асабістага шчасця ад грамадска-гістарычнага лёсу народа. Лёс і жыццё паэта – гэта родная зямля, якая была для яго “хлебам надзённым” – самым дарагім і неабходным у жыцці:

Непакой за цябе, зямля мая,
За твой ураджай, спакойны сон,
За дрэва кожнае ў гаях,
За весніх песень перазвон,
Непакой за цябе, зямля мая, –
Мой хлеб надзённы [3, с. 283].

Асаблівую інтэрпрэтацыю любові да Радзімы дае М. Танк у вершы “Аслепшы...”. Твор пабудаваны ў форме разгорнутага параўнання, у кожнай страфе абгрунтоўваецца страта той ці іншай якасці чалавека. Але на думку

паэта, самай вялікай з’яўляецца страта Радзімы. Яе можна параўнаць толькі з поўнай бездапаможнасцю чалавека:

Толькі страціўшы Радзіму,
Будзеш, як камень,
Сляпы, і глухі, і нямы [3, с. 112].

З тэмай Бацькаўшчыны вельмі цесна звязаны шматлікія вершы, у якіх глыбока асэнсоўваецца нацыянальная гісторыя (“Гравюры Скарыны”, “Акамянелыя волаты”, “Францішак Багушэвіч”), а таксама пытанні роднай мовы (“Я гэта люблю падарожжа”, “Калісьці, я помню, вучылі мяне...” і інш.). Паэт адлюстравіў гарманічнае стаўленне да роднай мовы, захапленне яе бязмежным духоўным багаццем, скарбамі народнай мудрасці.

Такім чынам, ствараючы вобраз Радзімы, Максім Танк паказвае нам народнае жыццё ва ўсёй шматстайнасці – у жывых, трапяткіх сувязях сучаснага і спрадвечнага. Гэта жыццё адбіваецца праз успрыманне яркай, дынамічнай і шматграннай асобы аўтара.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Выдатны паэт славянскага свету // Чалавечнасць : Літ. крытыка / Д. Бугаёў. – Мінск : Маст. літ., 1985. – С. 119–152.
2. Гарэлік, Л. Зямля мая, любіць мая...” Развагі пра творчасць Максіма Танка / Л. Гарэлік // Роднае слова. – 2002. – С. 5–10.
3. Танк, М. Мне пару крыў дзело юнацтва : выбраная лірыка / М. Танк. – Мінск : Маст. літ., 2003. – 419 с.
4. Шамякіна, Т.І. Элементы беларускай геасофіі як аснова нацыянальнай літаратурнай класічнай традыцыі / Т.І. Шамякіна // Беларуская філасофія : зб. наук. прац вучоных філал. фак. БДУ / пад агул. рэд. І.С. Роўды. – Мінск : Права і эканоміка, 2003. – С. 91–105.